

Coöperatief leren

Op De Rank zijn we vanaf 2007-2008 gestart met het invoeren van het coöperatief leren. De meerwaarde die deze samenwerkings didactiek ons onderwijs brengt wordt duidelijk in het volgende stukje.

Wat moeten we ons nu voorstellen bij coöperatief leren?

Het kenmerkende van coöperatief leren is:

directe interactie tussen de leerlingen in een groepje.

In de uitwisseling van gedachten, ideeën en opvattingen zit de leerwinst;

- het creëren van wederzijdse afhankelijkheid: de opdracht wordt door de leraar zo geformuleerd dat de groep alleen succes kan hebben als alle leden van de groep zich inzetten en een bijdrage leveren;
- individuele verantwoordelijkheid: elke leerling is zelf verantwoordelijk voor zijn eigen leren en gedrag, niet alleen het groepsresultaat telt, elke leerling wordt ook persoonlijk beoordeeld op prestaties.

Het gaat om het (bewust) samenwerken van goede en minder goede leerlingen in tweetallen of kleine groepjes. De kinderen ondersteunen en helpen elkaar en zoeken samen naar oplossingen voor problemen. Minder goede leerlingen profiteren van de aanmoediging, uitleg en hulp van medeleerlingen. Ook goede leerlingen profiteren van het samenwerken in een heterogene groep: door anderen te helpen, bereiken ze beheersing van de stof op een hoger niveau. Bovendien neemt de effectieve leertijd (de tijd dat de leerlingen werkelijk actief en geconcentreerd aan het werk zijn) toe wanneer de leerkracht gebruik maakt van het vermogen van leerlingen om elkaar te helpen. Het gaat bij coöperatief leren om zowel het leren van inhouden als het leren samenwerken; er is dus sprake van een cognitief en een sociaal doel.

Waarom is het belangrijk dat kinderen leren samenwerken?

Samenwerken levert een bijdrage aan de ontwikkeling van een kind. Zowel de verstandelijke als sociale ontwikkeling wordt gestimuleerd, wanneer kinderen samenwerken. Bij het samenwerken speelt taal een belangrijke rol. Actief gebruik van taal is nodig om kennis en begrip te laten ontstaan. Het denkproces van de helper wordt gestimuleerd, omdat deze zijn gedachtengang duidelijk onder woorden moet brengen en structureren. Naast de verstandelijke ontwikkeling bevordert samenwerken ook de sociale ontwikkeling. Gedurende de basisschoolperiode breiden de sociale vaardigheden van kinderen zich geleidelijk uit en vindt ook een verfijning plaats. Door de leerlingen op school de gelegenheid te bieden samen te werken, wordt de ontwikkeling van sociale vaardigheden en sociaal inzicht gestimuleerd. Samenwerken is een vaardigheid die van groot belang is om goed te functioneren in het maatschappelijk leven. Het is een vaardigheid die in het algemeen zeer gewaardeerd wordt. Goed draaiende organisaties, of het nu een gezin, een bedrijf of een toneelvereniging is, zijn afhankelijk van mensen die goed kunnen samenwerken aan een gemeenschappelijk doel.

Dr. Spencer Kagan heeft het gehele concept opgezet op een gemakkelijk te hanteren manier. Hij spreekt over de zes sleutels van het coöperatief leren en over het werken binnen zes domeinen. Om daarmee in de praktijk te werken heeft hij een aantal structuren ontwikkeld die in de klas uit te voeren zijn.

De zes sleutels

Coöperatief werken staat en valt bij het enthousiasme en de medewerking van de leraar en de kinderen. In traditionele klassen is er de directe instructie en een klassikale benadering van de leerstof. Wanneer een kind het juiste antwoord geeft, gaat de leraar verder met het volgende onderwerp in de veronderstelling dat alle kinderen betrokken zijn. Wanneer kinderen echter de tijd krijgen om de stof zich eigen te maken en te verwoorden, blijft meer kennis hangen en komt er meer inzicht. Dit geldt in principe voor alle vakken.

Het sociale aspect is zeer belangrijk. Zonder acceptatie van elkaar is samenwerking niet mogelijk.

1. Teams

De kinderen werken samen in groepjes. Deze bestaan uit vier kinderen die in tweetallen of in viertallen samen kunnen werken. Zij krijgen samen de verantwoordelijkheid voor de opdrachten en voor elkaar. Echter, de kinderen worden ook op hun individuele werk aangesproken.

De samenstelling van deze groepen is heterogeen. Kinderen van verschillend niveau zitten bij elkaar. Jongens en meisjes door elkaar. Het werken in een team geeft ook een vertrouwd gevoel, waardoor de kinderen meer durven. In een groep ontstaat onderlinge begeleiding, sturing, tutoring etc.

De groepen moeten in een schooljaar meerdere malen wisselen van samenstelling.

Als de kinderen op deze manier met elkaar te maken krijgen, komt er een grotere saamhorigheid in de klas. Daarbij komt ook het feit dat kinderen het niet altijd goed kunnen vinden met andere kinderen en zijn ze op deze manier niet voor langere tijd tot elkaar veroordeeld.

2. Klassenmanagement

De inrichting van het klaslokaal en de invulling van de lessen zal moeten veranderen. De kinderen moeten bijvoorbeeld te allen tijde met elkaar kunnen werken, zonder al te veel verschuivingen. Ze moeten allemaal, bij wijze van spreken hun hand kunnen leggen op een stuk schrijfpapier. Ze moeten elkaar kunnen blijven zien en spreken. Daarbij is het belangrijk dat ze ook het bord en de leraar op een gemakkelijke manier kunnen zien.

De leraar zal bij de voorbereiding van de lessen rekening moeten houden met een overlegmoment. De kinderen moeten over de aangeboden stof kunnen praten of reflecteren. Dit kan in verschillende structuren gebeuren.

Het is handig wanneer de leraar een duidelijk stiltesignaal (Stiltesignaal: leerkracht steekt de hand op, de kinderen doen hem na, kijken en luisteren) gebruikt, waardoor er efficiënt met de tijd

Stiltesignaal: leerkracht steekt de hand op. de kinderen doen hem na. kijken en luisteren

omgegaan kan worden. Manieren van materiaalvoorziening, hanteren van klassenregels en normen moeten duidelijk zijn en een verantwoordelijkheid worden voor de hele groep. Hierdoor zal er meer werkgeruis ontstaan. De leraar zal dit moeten accepteren. Het enthousiasme van de kinderen zal dit vergemakkelijken.

3. De wil tot coöpereren (samenwerken)

Het spreekt voor zich dat de kinderen moeten willen samenwerken. Er wordt nogal wat van hen gevraagd. Zij moeten elkaar tot steun zijn, ze moeten geduld hebben met elkaar, zij moeten aardig zijn, zij moeten kunnen incasseren etc.

Om de wil van de kinderen groter te maken is een goed pedagogisch klimaat noodzakelijk.

In een fijne klas heerst een vriendelijke en open sfeer, durven kinderen fouten te maken en worden kinderen die "anders" zijn niet uitgelachen. In zo'n klas wordt met elkaar gewerkt, niet los van elkaar en niet in competitie met elkaar.
--

Kinderen moeten op een positieve manier benaderd worden en elkaar op een positieve manier kunnen benaderen. De leraar is daar een grote spil in. En een voorbeeld voor de klas.

Binnen het CL bestaan daarvoor twee domeinen: Klassebouwers en teambouwers. En natuurlijk kan er gewerkt worden met een individueel of een groepsbeloningssysteem.

4. Mogelijkheid tot samenwerking

Op allerlei manieren is het mogelijk om de kinderen het samenwerken aan te leren. Modellen, rollen verdelen, structureren en reflecteren zijn de vier belangrijkste. Het is goed om het samenwerken aan te leren. Kinderen moeten kunnen zien hoe het werkt. Ze zijn met heel veel zaken bezig als ze aan het samenwerken zijn. Niet alleen met het oproepen van de kennis, maar ook met sociale communicatie over en weer, problemen oplossen, plannen bedenken, elkaar helpen en bij de opdracht blijven bijvoorbeeld. Vooral wanneer de coöperatieve structuren complexer worden is het noodzakelijk dat het goed aangeleerd wordt.

5. Basisprincipes

Er zijn vier basisprincipes waaraan coöperatief leren moet voldoen. Om het huidige en het coöperatieve onderwijs te evalueren kan de leraar deze beginselen bekijken.

Gelijkwaardige samenwerking. De vraag die de leraar zich kan stellen is: Is de samenwerking gelijkwaardig?

Individuele verantwoordelijkheid. Is een individuele presentatie gewenst?

Positieve gezamenlijke verantwoordelijkheid. Is mijn winst ook jouw winst? En is hulp gewenst?

Simultaan interactie. Hoeveel procent van de kinderen is, gedurende de les tegelijkertijd actief betrokken bij de leerstof? Bijvoorbeeld, wanneer de kinderen werken in tweetallen is dat minstens 50%. In viertallen minstens 25%. Waarschijnlijk zijn de percentages hoger, omdat de kinderen leren om naar elkaar te luisteren, elkaar te stimuleren en vragen te stellen.

Wanneer de vragen allemaal met ja beantwoord kunnen worden, werkt de leraar op een wijze waarbij de kinderen coöperatief leren.

6. Structuren

Wanneer kinderen moeten leren samenwerken, is het raadzaam om ze dit binnen duidelijk aangegeven kaders te laten doen. Zomaar zeggen: "Werk samen en houd het gezellig", levert niet altijd het gewenste resultaat. Kinderen moeten ook het samenwerken leren.

De manier waarop samenwerking tot een productief samenzijn komt, moet daarbij worden aangeboden binnen strikte grenzen. De leerkracht geeft daarbij precies elke stap aan die de kinderen moeten uitvoeren.

Dr. Spencer Kagan heeft een groot aantal structuren beschreven die voldoen aan de zes sleutels en de vier basisprincipes. Aan het eind zal er een aantal worden beschreven. Zij variëren van het praten in tweetallen over een bepaald onderwerp tot het verdelen van rollen in een groep bij groepswork.

Domeinen

Coöperatief leren werkt niet alleen aan het vergroten van kennis, maar leert de kinderen ook hoe ze met elkaar moeten omgaan. Zo vormt zich een vicieuze cirkel. Het leren samenwerken verbetert het pedagogische klimaat, hetgeen weer het samenwerken bevordert.

Wanneer er gewerkt wordt met coöperatief leren, is het raadzaam om te kijken naar de zes domeinen waarbinnen het coöperatief leren wordt uitgevoerd. Het is goed om regelmatig te wisselen van domein. De kinderen worden uitgedaagd om op verschillende terreinen met elkaar te werken.

Binnen de bestaande vakken zijn de structuren en de domeinen te gebruiken. Dit maakt het veel gemakkelijker om CL in te passen in het onderwijs. Het kost geen extra tijd. Er zijn geen speciale lessen en oefeningen nodig. De leraar moet echter wel het idee loslaten dat kinderen voornamelijk leren met stencils, pennen, schriften en boeken. De verwerking kan bijvoorbeeld ook worden uitgevoerd binnen een groepje. Inoefenen kan uitgevoerd worden in tweetallen etc. De zes domeinen zijn de volgende.

1. Klasbouwers

In de klas hoort een sfeer te zijn waarbinnen kinderen zich veilig, gekend en prettig voelen. Wanneer ze met plezier hun dag besteden in de klas leren ze meer en zijn ze bereid om mee te doen met de les. Daarom lopen kinderen veel naar andere kinderen in de klas om opdrachten uit te voeren. Het kan zijn dat ze bepaalde informatie moeten vinden, maar ook dat ze in tweetallen praten over zaken die niets met het onderwijs te maken hebben. Bijvoorbeeld: Wat zou je op je verjaardag willen doen? Wat is je lievelingsdier?

Het is raadzaam om minstens twee keer per week een opdracht te geven waarbij de kinderen in de klas elkaar beter leren kennen.

2. Teambouwers

Teambouwers zijn bedoeld om de kinderen in een groepje van vier elkaar goed te leren kennen, de wil tot samenwerken te vergroten, elkaar te accepteren en om de kinderen veiliger te laten voelen in hun groepje.

Veel werk wordt gedaan in het groepje. De kinderen moeten daarvoor goed met elkaar kunnen omgaan. Binnen een groepje zitten vier leerniveaus en ook dat is iets waar de kinderen aan moeten wennen. Door de klasbouwers zal dit gemakkelijker gaan verlopen.

Het wordt aangeraden om elke zes weken de groepjes te wisselen en ervoor zorg te dragen dat de kinderen niet twee keer met elkaar in een groepje zitten.

3. Beheersing

Voor beheersing van de stof is CL een goed systeem. Er zijn vele vragen binnen de vakken die gesteld kunnen worden waar kinderen in twee- of viertallen over kunnen praten. Ze kunnen elkaar overhoren, ze kunnen elkaar helpen bij het uit het hoofd leren van regels etc.

4. Denkvaardigheid

De denkvaardigheid wordt aangepakt door open vragen te stellen waar niet een eenduidig antwoord op te geven is.

5. Communicatievaardigheid

Het leren communiceren is iets dat veel wordt geoefend. De kinderen leren om niet allemaal tegelijk te praten, wachten op je beurt, ze leren elkaar positief te benaderen, om op een goede manier feedback te geven etc. Een vaardigheid die niet alleen in de klas een goede kunde is, maar ook in de toekomst.

6. informatie-uitwisseling

Uitwisseling van relevante informatie geeft de kans om de kennis te uiten over onderwerpen waar het kind in is geïnteresseerd. Andere kinderen kunnen daarmee hun voordeel doen. Aangevoeld is dat kinderen veel van hun kennis opdoen van anderen en door het verwoorden. Het kan teleurstellend werken wanneer kinderen telkens hun vinger opsteken, maar geen antwoord mogen geven. Elk kind krijgt binnen dit domein de mogelijkheid om te vertellen wat hij weet of heeft bedacht.

Structuren

Er zijn verschillende structuren die de leerkracht kan gebruiken om de kinderen te leren samenwerken. Door het hanteren van strikte structuren heeft de leraar grip op het gebeuren in de klas. In het begin moeten alle stappen uitgelegd worden. Later weten de kinderen hoe het werkt en volstaan enkele aanwijzingen. Enig geroezemoes is uiteraard niet uit te sluiten.

Hieronder volgt een opsomming en een korte beschrijving van verschillende structuren. Essentieel bij elke structuur is dat kinderen elkaar groeten bij de ontmoeting en bedanken bij het afsluiten.

Tweepraat

In een tweetal geven leerlingen om de beurt een antwoord op een vraag voor een probleem.

- de leerkracht geeft een opdracht of stelt een vraag waarop meerdere tamelijk korte antwoorden mogelijk zijn
- Na even wat DenkTijd wordt bepaald welke leerling er begint, bijvoorbeeld met een LeerlingKiezer. De leerlingen geven vervolgens om de beurt een reactie op de vraag of opdracht. Dat gebeurt mondeling.

Binnen-, buitenkring

Er worden in deze structuur twee kringen gemaakt. Een kring is de buitenkring en de andere kring zit of staat daarbinnen. De kinderen in de beide kringen kijken elkaar aan, waardoor er weer koppels zijn gevormd. De kinderen stellen elkaar een vraag, of delen bepaalde informatie. Vervolgens geeft de leraar aan hoeveel plaatsen de binnenkring moet opschuiven en herhaalt de opdracht zich.

Tafelrondje

In deze structuur werken twee, drie of vier kinderen in een team samen. Zij zitten op hun plaats en geven een notitieblaadje rond. Elk kind moet er om de beurt iets opschrijven over een bepaalde opdracht.

TweeVergelijk

In tweetallen geven de leerlingen meerdere reacties op een vraag, vergelijken met een ander tweetal en bedenken vervolgens samen nog meer antwoorden.

TweeGesprek op tijd

De leerlingen werken in tweetallen. Ze vertellen om de beurt gedurende een vastgestelde tijd terwijl de ander luistert.

Tweetal Coach

De leerlingen werken in tweetallen en lossen om de beurt een probleem op.

Zoek de Valse

Een groepje leerlingen heeft plezier als een van hen beweringen presenteert en de anderen samen raden welke niet juist is.

Zoek Iemand Die

Leerlingen lopen door het lokaal met het doel "zoek iemand die" een antwoord weet op een van de opdrachten op een werkblad.

Groepsrollen

Soms krijgt een groep een opdracht die zij gezamenlijk moeten uitvoeren. Een manier om ervoor te zorgen dat niet een kind heel hard werkt en de anderen niets doen is het verdelen van rollen in de groep. Er zijn verschillende rollen te verdelen. Te denken valt aan: stimulator, complimenten uitdeler, aanmoediger, helper, controleur, tijdbewaker, materiaal verzorger, stiltekapitein, hulpvrager etc.

Kernwoorden

Gelijkwaardige bijdrage: Kinderen leveren d.m.v. verschillende werkvormen ieder een gelijkwaardige bijdrage aan het groepsresultaat.

Individuele aansprakelijkheid: Alle leden van het groepje waarin de kinderen werken zijn individueel aanspreekbaar over het groepsresultaat, iedereen weet / beheerst het gevraagde.

Positieve wederzijdse afhankelijkheid: Om samen te komen tot een goed groepsresultaat is inzet van iedereen binnen de groep nodig!

Simultane interactie: Alle kinderen zijn gelijktijdig actief bezig met het onderwerp o.a. door het luisteren naar en praten met elkaar.

Betrokkenheid: kinderen in een groepje voelen zich betrokken bij het werk en bij de groepsgenoten.

Verantwoordelijkheid: de kinderen zijn en voelen zich verantwoordelijk voor zowel hun eigen werk als dat van hun groepsgenoten.

Hulpvaardigheid: kinderen zijn bereid en in staat elkaar, wanneer dat nodig is, elkaar te helpen.

Zelfstandigheid: groepjes kinderen werken zelfstandig aan een taak zonder de hulp van een leerkracht in te roepen.

Hoort u thuis begrippen als oogmaatje, schoudermaatje, fluisterstem of stiltesignaal? Dan kunt u ervan uitgaan dat er die dag gewerkt is volgens het coöperatief leren-principe!